

Originalni naučni rad

Primljeno: 29. 8. 2016.

Revidirana verzija: 25. 9. 2016.

Prihvaćeno: 18. 10. 2017.

UDK: 316.64-057.875:343.575

(497.11)351.74-057.875(497.11)

doi: 10.5937/nabepo21-11646

PERCEPCIJA NARKOMANIJE I NARKO-KRIMINALA U OPŠTOJ POPULACIJI I POPULACIJI STUDENATA KPA¹

Oliver Lajić²

Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Sasvim je izvesno da narkomanija i narko-kriminal predstavljaju fenomene prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Svaka ozbiljna namera suprotstavljanja ovim pojavama pretpostavlja njihovo ozbiljno istraživanje, u cilju sagledavanja mogućih pravaca daljeg delovanja širokog kruga subjekata koji su uključeni u borbu protiv ovih društvenih zala. U tom smislu, u radu se iznose podaci iz istraživanja dovršenog početkom 2015. godine na uzorku od 413 ispitanika, vezanog za percepciju ugroženosti društva u Srbiji narkomanijom i narko-kriminalom. Autor se u istraživanju bavio stavovima ispitanika vezanim za uzroke narkomanije, faktore koji mogu uticati na njeno smanjenje, kao i uzroka narko-kriminala, aktuelnih tendencija i bitnih faktora njegovog suzbijanja, s posebnim osvrtom na policiju kao aktivnog učesnika tog procesa. Istraživani uzorak činila su, između ostalih, i 82 studenta Kriminalističko-policijske akademije sa sedištem u Beogradu, kako bi se uporedile eventualne različitosti u stavovima

¹ Rad je rezultat rada na projektu *Kriminalitet u Srbiji i instrumenti državne reakcije*, koji finansira i realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu, ciklus naučnih istraživanja 2015–2019. godina, kao i na projektu *Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija*, pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 179045).

² Docent; oliverlajic@gmail.com

u okviru opšte populacije i onih koji su se opredelili za policijski poziv. Rezultati istraživanja govore da se studenti KPA mogu izdvojiti kao poseban entitet, s obzirom da se njihovi stavovi razlikuju od stavova ispitanika iz opšteg uzorka, kao i ispitanika iz mlađe populacije. Naime, ti ispitanici imaju pozitivniji stav kada je u pitanju percepcija ugroženosti narkomanijom i narko-kriminalom, uz više izražen kritički odnos prema obrazovnom sistemu i medijima i veća očekivanja od porodice na planu sprečavanja ovog društvenog zla. Takođe, odlikuje ih blago favorizovanje uloge policije u borbi protiv narko-kriminala, uz izraženiju percepciju rasta narko-kriminala u prethodnom periodu u odnosu na ostale ispitanike.

Ključne reči: narkomanija, narko-kriminal, studenti KPA, policija, prevencija, stavovi.

Uvod

Gotovo da nema društva u savremenom svetu koje nije pogođeno problemom narkomanije i narko-kriminala. U pitanju su globalni i nacionalni fenomeni. Najnovije procene Ujedinjenih nacija pokazuju da je u 2012. godini oko 243 miliona ljudi (oko 0,52% svetske populacije starosti od 18 do 65 godina) koristilo neku od ilegalnih psihoaktivnih supstanci, uglavnom iz grupe kannabinoida, opioida, kokaina ili stimulansa iz reda amfetamina.³ Prema najnovijim istraživanjima o korišćenju psihoaktivnih supstanci u Srbiji, upotreba ilegalnih droga u prethodnom jednogodišnjem periodu zabeležena je kod 2,7% muškaraca i 0,7% žena starosti od 18 do 64 godine.⁴

Pored štetnih posledica koje zloupotreba narkotika i aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa proizvode na nacionalnim nivoima, a koje se ogledaju u destabilizaciji vlada i finansijskih tržišta, korupciji javnih zvaničnika i povećanju društvenih troškova za zdravstvo⁵,⁶ zbog ogromnog ekonomskog potencijala trgovina narkoticima predstavlja i globalnu pretnju, vrlo često povezanu s terorizmom, najvećim izazovom današnjice u pogledu globalne stabilnosti

3 Ujedinjene nacije, *World drug report 2014*, New York, 2014, str. 1.

4 B. Kilibarda i sar., *Nacionalno istraživanje o stilovima života stanovništva Srbije – osnovni rezultati o korišćenju psihoaktivnih supstanci i igrama na sreću*, Beograd, 2014, str. 10.

5 Ilustracije radi, treba pomenuti da je prevalenca obolelih od HIV-a među populacijom intravenoznih uživalaca narkotika 22 puta veća u odnosu na opštu populaciju, a u pojedinim zemljama čak i do 50 puta veća, navedeno prema: Ujedinjene nacije, *World drug report 2014*, New York, 2014, str. 6.

6 Savet Evrope, *Izveštaj o stanju organizovanog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Evropi*. Strazbur, 2006, str. 21.

i bezbednosti. Inostrani eksperti procenjuju da čak 95% prihoda, koji se na svetskom nivou ostvaruju nelegalnom trgovinom drogama, otpada na finansiranje terorističkih organizacija i mreža.⁷

Kriminal se gotovo uvek pominje u kontekstu droga. Profitabilnost nelegalne trgovine narkoticima predstavlja jedan od ključnih faktora primamljivosti za lica iz kriminalnih miljea. Nelegalna trgovina narkoticima podrazumeva aktivnosti dobro opremljenih i organizovanih kriminalnih grupa transnacionalnog karaktera, koje svakodnevno usavršavaju metode delovanja i prate tehnički i tehnološki razvoj, koristeći njegove pogodnosti i usvajajući ih u metodama vlastitog kriminalnog delovanja.⁸ Teško je govoriti o globalnom trendu u vezi s krijumčarenjem droga, s obzirom da on zavisi od vrste droge koja je u pitanju i uspostavljenih kanala snabdevanja u pojedinim regionima.⁹ Ipak, u 2012. godini je na globalnom nivou zabeležen očigledan trend porasta broja krivičnih dela vezanih za krijumčarenje narkotika, nakon relativno mirnog perioda od 2003. do 2007. godine, trenda rasta od 2008. do 2010. i smanjenja broja dela u 2011. godini.¹⁰ U svakom slučaju, kako je već pomenuto, ovde se radi o ogromnim nelegalnim zaradama, s obzirom da se još početkom ovog milenijuma govorilo o profitu u visini od 300–500 milijardi američkih dolara godišnje. Ovi podaci stavljaju međunarodnu trgovinu narkoticima na drugo mesto po visini ostvarenih prihoda, odmah iza međunarodne trgovine oružjem.¹¹

S druge strane, tu je i sekundarni kriminal korisnika psihoaktivnih supstanci (u daljem tekstu PAS), pri čemu istraživanja o međuzavisnosti narkomanije i kriminala uglavnom potvrđuju značajne korelacije. U praksi su zabeleženi statistički podaci prema kojima je 356 korisnika psihoaktivnih supstanci izvršilo 118.134 krivična dela, samo u jednoj godini.¹² Zabrinjavajući je i podatak da se kao učinioci dela u vezi s narkoticima u Srbiji pojavljuju i maloletnici, najčešće sedamnaestogodišnjaci muškog pola.¹³ Povezanost zloupotrebe droga i kriminala nesumnjivo jednim delom proizlazi i iz prirode i složenosti same narkomanije, koja je istovremeno i bolest ličnosti i sociopatološka pojava

7 Vlada Republike Hrvatske, *Izvešće o provedbi nacionalne strategije suzbijanja zloupotrebe opojnih droga Republike Hrvatske u 2004. godini*, Zagreb, str. 149.

8 O. Lajić, Ž. Ivanović, Drug addiction, police and narcotic based crimes, *NBP – Journal of criminalistics and law*, vol. 14, br. 2/2009, Beograd, str. 170.

9 Ujedinjene nacije, *World drug report 2014*, New York, 2014, str. XII.

10 *Ibidem*, str. 20.

11 M. McConville, A global war on drugs: Why the United States should support the prosecution of drug traffickers in the international criminal court, *The American Criminal Law Review*, vol 37, br. 1/2000, str. 76.

12 V. šire: B. Otašević, Prodaja droge na lokalnom nivou – sa osvrtom na suzbijanje narkomanije na području PU za grad Beograd, *Bezbednost*, vol. 50, br. 1–2/2008, Beograd, 147.

13 G. Nikolić, Maloletni učinioci krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, vol. 20, br. 1/2015, str. 187.

izraženog kriminogenog dejstva.¹⁴ Glavni zaključak istraživanja koje je trajalo skoro tri decenije, o odnosu između korišćenja droga i kriminala, bio je da postoji očigledno značajan odnos između ova dva fenomena. Naime, pomenuta istraživanja ukazuju na povećanu upotrebu droga među uhapšenima, visok nivo kriminalnog ponašanja među korisnicima droga, i velik stepen korelacije između korišćenja droga i kriminala u opštoj populaciji, uz značajne razlike u ovom odnosu u zavisnosti od vrste droge i vrste kriminala.¹⁵

Sve pomenute okolnosti samo delimično ilustruju nesumnjivu štetu koja pošasti narkomanije i narko-kriminala ostavljaju za sobom u svim društvima, pa i u srpskom. S obzirom da se radi o problemu koji ima reperkusije u brojnim oblastima društvenog života, i sam pristup u prevenciji ovih fenomena mora biti multidisciplinaran, pri čemu kao izvesnu vrstu polaznih osnova treba uvažiti i stavove javnog mnjenja. U tom smislu, prilikom kreiranja modaliteta istraživanja, a u cilju upoznavanja s nalazima ranijih istraživanja u ovoj oblasti, tragali smo za relevantnim naučnim i stručnim radovima kroz dve najveće domaće elektronske baze časopisa.¹⁶ Tom prilikom izvršili smo proveru za ključne reči „stavovi“, „narkomanija“ i „narko-kriminal“. Međutim, pretraga je dala svega tridesetak rezultata, kod kojih su uglavnom razmatrani stavovi u vezi s narkomanijom ograničeni na populaciju učenika u osnovnim i srednjim školama (COBISS), odnosno neka druga pitanja u vezi s narkomanijom i narko-kriminalom, tj. njeni medicinski, pravni, toksikološki, farmakološki i drugi aspekti (SCI), ali ne i članci u kojima bi bili saopšteni rezultati istraživanja sličnih ovom, prethodno sprovedeni u Srbiji.

Imajući u vidu sve iznete okolnosti, autor istraživanja koje se nalazi pred čitaocem nastojao je da barem delimično osvetli stavove populacije u Srbiji kada su u pitanju pomenute pojave, kao i viđenje relevantnih uzroka, faktora koji mogu uticati na njeno smanjenje i faktora koji utiču na razvoj i suzbijanje narko-kriminala. Poseban osvrt dat je na percepciju stavova studenata Kriminalističko-policijske akademije, kako bi se videlo da li oni imaju drugačije viđenje problema od svojih vršnjaka sa drugih fakulteta i u odnosu na opštu populaciju, i u kom pravcu. Takođe, između ostalog, razmatrana je i uloga policije, kao značajnog subjekata koji pronalazi svoj angažman u borbi protiv

14 D. Marinković, *Narkodelikti kao težak oblik kriminala*, objavljeno u: *Teški oblici kriminala*, Beograd, 2004, str. 187.

15 D. C. Mc Bride, C. J. Vander Waal, Y. M. Terry-Mc Elrath, *The Drugs-Crime Wars: Past, Present, and Future Directions in Theory, Policy, and Program Interventions*, *Enhancing Policy and Practice – The Annual Conference on Criminal Justice Research and Evaluation*, 2002, str. 5.

16 Kooperativni onlajn bibliografski servis i usluge – COBISS, dostupan na adresi <http://www.vbs.rs/cobiss/index-sc.html> i Srpski citatni indeks – SCI, dostupan na adresi <http://scindeks.ceon.rs/>. Prvi sadrži elektronske izvode bibliografske građe iz preko 160 nacionalnih, univerzitetskih, visokoškolskih i drugih biblioteka u Srbiji i drugim zemljama JI Evrope, dok je u drugom indeksirano 951.295 referenci iz 64.830 članaka.

narko-kriminala, a i u tom smislu je pravljeno poređenje stavova o ulozi ovog subjekta između studenata KPA i ostalih ispitanika. Namera autora bila je da se stručnoj i naučnoj javnosti, kao i donosiocima odluka u relevantnim institucijama, ukaže na dalje moguće smerove istraživanja i praktičnog delovanja.

1. Materijal i metod istraživanja

Ovim istraživanjem, dovršenim krajem 2014. godine, obuhvaćen je uzorak od 413 punoletnih ispitanika s područja teritorije Republike Srbije. U strukturiranju uzorka primenjena je tehnika *snowball*. Naime, inicijalni uzorak obuhvatio je 82 ispitanika iz reda studenata treće godine strukovnih studija Kriminalističko-policijske akademije (KPA), da bi svaki od njih anketirao još četiri ispitanika iz svog mesta prebivališta, po vlastitom izboru, a u okviru unapred zadatih kriterijuma po pitanju obrazovanja i starosti.¹⁷ Uzorak je tako obuhvatio i 83 ispitanika iz reda studenata drugih visokoškolskih institucija, kao i 83 ispitanika koji su starosti do 30 godina, ali nisu imali ambicije da steknu više obrazovanje od srednjoškolskog.

Na taj način smo nastojali napraviti izvesnu ravnotežu po pitanju faktora obrazovanja u okviru mlađe starosne grupe. S druge strane, uzorak je obuhvatio i 165 ispitanika starijih od 30 godina, tako da je srednja vrednost starosti ispitanika iznosila nešto manje od 33 godine (32,83). Najmlađi ispitanik imao je 19 godina, a najstariji 68. U ovom istraživanju grupacija studenata KPA posmatrana je kao poseban entitet, tj. ova grupa *nije činila deo opšteg uzorka*. Mlađe kategorije ispitanika su na pojedinim mestima izdvajane iz opšteg uzorka, kako bi se poredile sa grupacijom studenata KPA, u cilju utvrđivanja da li se i u kojoj meri njihovo odgovori razlikuju od odgovora vršnjačke populacije.

Istraživanje je sprovedeno u formi strukturirane ankete, sa višestrukim izborom među ponuđenim odgovorima i otvorenim pitanjima. Osim podataka o polu, stručnoj spremi, godinama starosti i mestu stanovanja, anketa je obuhvatila pet pitanja vezanih za stavove ispitanika o narkomaniji kao društveno štetnoj pojavi koja, dugoročno gledano, dovodi do propadanja ličnosti u fizičkom, intelektualnom, duhovnom i moralnom smislu, čime nanosi štetu i društvu. Narednih šest pitanja odnosilo se na stavove o percepciji narko-kriminala na teritoriji Srbije, shvaćenog kao aktivnost kriminalnih grupa koje se bave trgovinom narkoticima u cilju sticanja materijalne dobiti. Tokom obrade podataka korišćene su deskriptivne statističke metode i metode korelacije.

¹⁷ Ostali ispitanici morali su biti: jedan student starosti do 30 godina, jedno lice starosti do 30 godina koje nije imalo više ili visoko obrazovanje i dva lica starija od 30 godina, bez obzira na obrazovanje.

2. Rezultati istraživanja i diskusija

Po pitanju pola, uzorak opšte populacije bio je prilično uravnoteženo raspoređen između muškaraca i žena (47,7%, odnosno 52,3%), dok je prosečna starost ispitanika iznosila nešto manje od 33 godine (32,81). Najmlađi ispitanik imao je 19 godina, a najstariji 68. U obrazovnoj strukturi najviše je bilo zastupljenih sa srednjom stručnom spremom, više od tri četvrtine (75,2%). Po brojnosti slede ispitanici s višom stručnom spremom (8,2%), visokom (7,3%), zanatom (5,1%) i završenom osnovnom školom (0,3%).

Što se tiče studenata KPA, polna struktura se razlikovala u odnosu na opšti uzorak, ali je zastupljenost polova i dalje dosta izjednačena, u ovom slučaju nešto više u korist muškaraca (54,9% : 45,1%). Prosečna starost studenata ove obrazovne institucije iznosila je nešto preko 22 godine, najmlađi student je imao 20, a najstariji 26 godina. U ovoj kategoriji ispitanika preovladavali su studenti iz Beograda (25,2%), a zatim slede studenti iz Smedereva (7,2%), Novog Sada i Sombora (sa po 4,8%), Pančeva, Ivanjice, Kruševca, Vranja, Pirota, Leskovca (sa po 3,6%), Odžaka, Loznice, Šapca, Priboja i Bora (sa po 2,4%). Po jedan ispitanik (1,2%) bio je iz ostalih opština.¹⁸

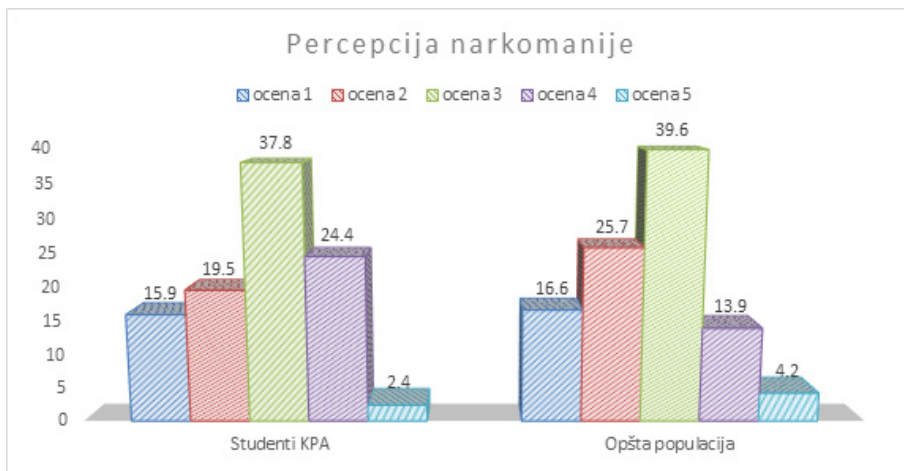
2.1. Percepcija narkomanije

Jedno od prvih pitanja na koje su ispitanici odgovarali odnosilo se na percepciju ugroženosti društva narkomanijom (grafikon 1), na skali od 1 do 5, pri čemu je ocena 1 podrazumevala izuzetno loše stanje, 3 neutralno, a 5 izuzetno dobro. U opštem uzorku srednja vrednost iznosi 2,63, iz čega bi se moglo zaključiti da je percepcija ugroženosti društva narkomanijom blizu neutralne, s blagim odklonom ka opisivanju stanja lošim. Međutim, zanimljivo je primetiti da studenti Kriminalističko-policijske akademije najvedrije sagledavaju ovo stanje, srednjom ocenom 2,78 (+0,15 u odnosu na opšti prosek). Ostatak mlađe populacije daje istu srednju ocenu u obe kategorije,¹⁹ i to za 0,04 iznad proseka u opštoj populaciji (2,67), dok je populacija ispitanika starijih od trideset godina najoštrija u opisu stanja, sa srednjom ocenom 2,59 (-0,04 u odnosu na prosek) (grafikon 2).

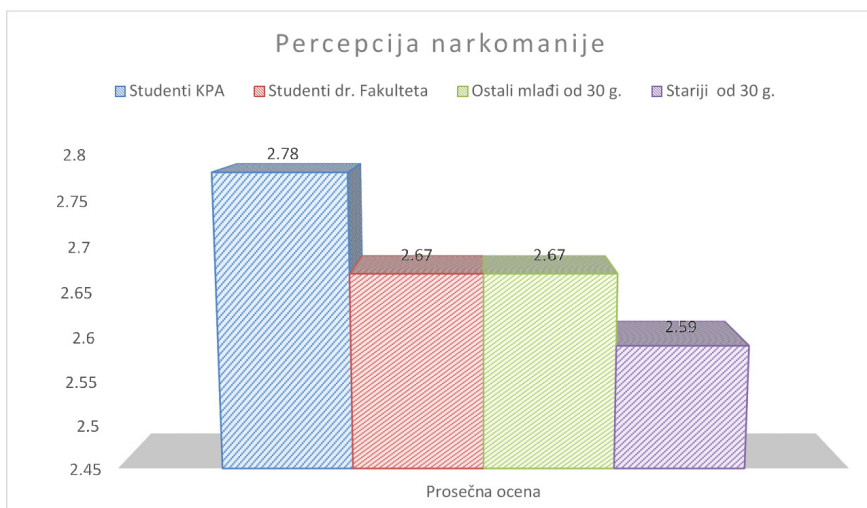
18 U pitanju su sledeća mesta: Bajina Bašta, Blace, Bogatić, Čačak, Čuprija, Gornji Milanovac, Jagodina, Knjaževac, Kosovska Kamenica, Kragujevac, Kučevo, Negotin, Niš, Petrovac na Mlavi, Požega, Stara Pazova, Vrnjačka Banja, Zrenjanin i Žitište.

19 Studenti drugih visokoškolskih ustanova i oni koji nisu studirali.

PERCEPCIJA NARKOMANIJE I NARKO-KRIMINALA
U OPŠTOJ POPULACIJI I POPULACIJI STUDENATA KPA

Grafikon 1: Prikaz percepcije narkomanije od strane opšte populacije i studenata KPA, izražena ocenama od 1 do 5 – procentualna zastupljenost pojedinačnih ocena

Grafikon 2: Prikaz percepcije narkomanije od strane studenata KPA i ostalih kategorija ispitanika, izražena u prosečnim ocenama

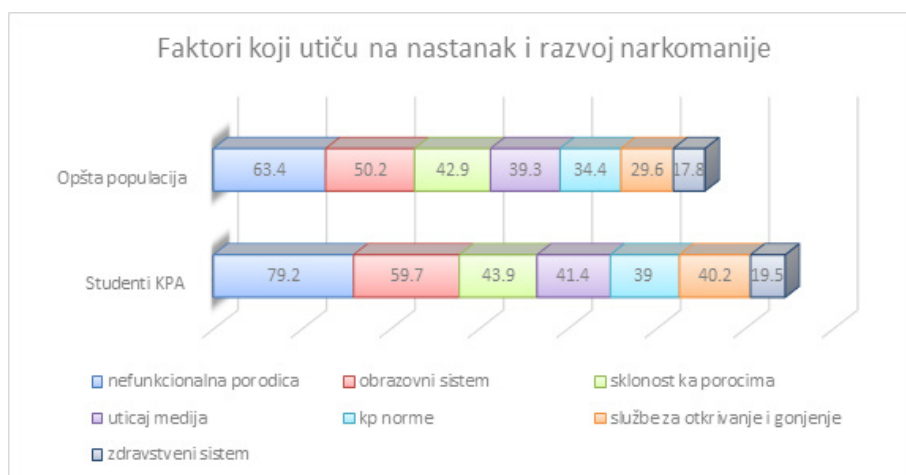
2.1.1. Faktori koji doprinose razvoju i perzistiranju narkomanije

Faktori koji po oceni ispitanika doprinose razvoju narkomanije takođe su bili predmet istraživanja. Prilikom popunjavanja anketnog lista ispitanici su mogli da označe neki od sedam ponuđenih faktora, s tim što su mogli da se opredele za jedan ili više za koje smatraju da značajno doprinose pojavi i daljem razvoju ovog fenomena. Osim toga, postojala je i mogućnost da ubeleže još neki koji smatraju bitnim, ukoliko nije bio pomenut na listi. U uzorku vezanom za opštu populaciju najviše ispitanika odredilo je nefunkcionalnu porodicu (63,4%) kao ključne faktore za nastanak i razvoj narkomanije. Porodica predstavlja jedan od bitnih faktora u prevenciji bolesti zavisnosti, a u slučaju nastanka bolesti može i treba da bude značajan oslonac u pomoći pojedincu da se izbori za zdrav i normalan život. Sledi neadekvatan rad sa decom u obrazovnom sistemu (50,2%), sklonost ka porocima (42,9%), negativan društveni uticaj medija (39,3%), neodgovarajuće krivičnopravne norme (34,4%), neadekvatna delatnost nadležnih službi za otkrivanje kriminala i gonjenje učinilaca krivičnih dela, pri čemu se u prvom redu misli na tužilaštvo, policiju i sud (29,6%) i neadekvatno delovanje zdravstvenog sistema (17,8%). Približno jedna sedmina ispitanika (16%) opredelila se za sve od navedenih faktora, dok je manje od 2% anketiranih navelo još neki faktor za koji smatra da ima uticaja u navedenom smislu, a da prethodno nije ponuđen u anketnom listu. Ispitanici su, u proseku, zaokruživali oko tri odgovora (2,95.)

Stanje je dosta slično i kada su u pitanju studenti KPA, odnosno lista faktora koji po njihovom mišljenju utiču na mogućnost nastanka i razvoja narkomanije u društvu. Štaviše, redosled nabrojanih faktora je gotovo identičan, s tim što se u ovom slučaju neadekvatna delatnost nadležnih organa i službi za otkrivanje kriminala i gonjenje učinilaca krivičnih dela nalazi ispred faktora vezanog za neodgovarajuće krivičnopravne norme u ovoj oblasti. Radi se o faktorima koji su i u opštoj populaciji imali približnu zastupljenost, kao što je i ovde slučaj. Ipak, ispitanici iz reda studenata KPA zaokruživali su nešto veći broj ponuđenih faktora, u proseku 3,4 odgovora, odnosno 0,45 odgovora više od ispitanika iz opšte populacije, te kada se dati podaci grafički uporede, čini se da studenti KPA više od opšte populacije „okrivljuju“ i porodicu (+12,8%) i obrazovni sistem (+9,5%), dok su odgovori vezani za ostale faktore na približno istom nivou.

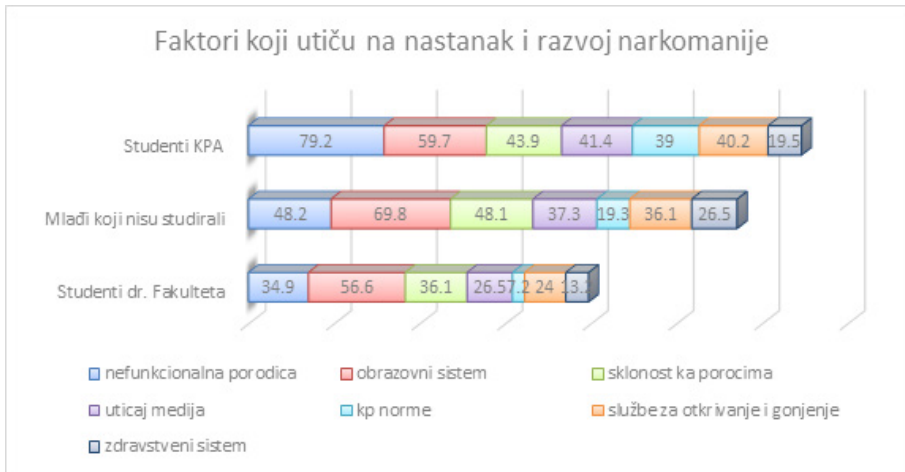
Kada se dati odgovori studenata KPA uporede sa odgovorima druge dve kategorije ispitanika iz reda mlađe populacije (izdvojenim iz opšteg uzorka), najpre se može primetiti da su studenti KPA zaokružili najviše ponuđenih odgovora, više od obe kategorije mlađih ispitanika. Kako je prethodno pomenu- to, studenti KPA dali su u proseku 3,4 odgovora, dok su ispitanici koji nisu studirali dali 3, a ispitanici s drugih fakulteta 2,13 odgovora. U grafičkom prikazu zastupljenosti pojedinih odgovora (grafikoni 3 i 4), najlakše je uočiti da

ne postoje drastična odstupanja u odgovorima koje su dale pojedine kategorije ispitanika, imajući u vidu prethodno pomenutu činjenicu u vezi s brojem datih odgovora. Izvesna odstupanja postoje kada je u pitanju uticaj obrazovnog sistema na nastanak i razvoj narkomanije u društvu, gde, paradoksalno, mlađa populacija koja nije imala ambicije da stekne visoko obrazovanje, smatra više od ostalih da je obrazovni sistem zaslužan za razvoj ovog fenomena. Takođe, ova grupa ispitanika ima sličan stav i prema neadekvatnoj delatnosti zdravstvenog sistema, na nivou koji značajno premašuje prosek u tom smislu.

Grafikon 3: Prikaz percepcija faktora koji su od uticaja za nastanak i razvoj narkomanije, izražen u procentu datih odgovora u okviru date populacije ispitanika

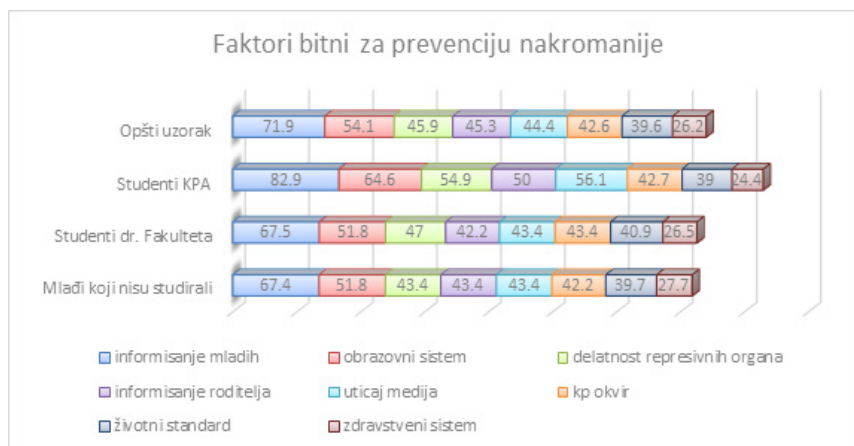
S druge strane, za studente KPA specifično je da značajno percipiraju neadekvatne krivičnopravne norme vezane za ovu oblast kao faktor nastanka narkomanije. To odstupanje jeste značajno u okviru mlađe populacije (39% ispitanika u odnosu na 19,3% i 7,2%), ali ne distonira značajno u odnosu na opšti prosek (39% prema 34,4%). Ovo odstupanje verovatno bi se moglo objasniti činjenicom da tokom savlađivanja nastavnog programa studenti KPA stiču znanja i iz krivičnopravnih predmeta, čime više od ostatka mlađe populacije stiču predstavu o ulozi krivičnopravnih normi i njihovom značaju u sistemu suzbijanja kriminala te, saglasno tome, i potenciraju ovaj faktor u značajnijoj meri.

Grafikon 4: Prikaz percepcije faktora koji su od uticaja za nastanak i razvoj narkomanije, izražen u procentu datih odgovora u okviru date populacije ispitanika

2.1.2. Faktori prevencije narkomanije

Nasuprot faktorima koji uzrokuju narkomaniju, upitani da iznesu koji su najznačajniji faktori koji mogu pomoći prevenciji narkomanije, ispitanici su se u okviru opšteg uzorka u više od dve trećine slučajeva (71,9%) opredelili za bolje informisanje mladih o štetnosti psihoaktivnih supstanci (grafikon 5). I kod odgovaranja na ovo pitanje postojala je mogućnost zaokruživanja više odgovora, po izboru ispitanika. Tako, sledi rad sa decom u obrazovnom sistemu (54,1%), a zatim, rame uz rame, efikasnija delatnost nadležnih službi za otkrivanje kriminala i gonjenje učinilaca krivičnih dela (45,9%), informisanje roditelja o štetnosti psihoaktivnih supstanci (45,3%) i odgovarajući uticaj medija (44,4%). Manje od polovine ispitanika opredelilo se i za poboljšanje krivičnog pravnog okvira kojim se uređuje ova oblast (42,6%) i poboljšanje opštih materijalnih prilika u društvu (39,6%), dok je na začelju adekvatnije delovanje zdravstvenog sistema (26,6%). U proseku, ispitanici su zaokruživali nešto više od pet odgovora (5,26). Na uporednom prikazu percepcije uzroka narkomanije i faktora prevencije može se videti da ispitanici na ovom planu najviše „okrivljuju“, ali najviše i očekuju od porodice, obrazovnog sistema, organa krivičnog pravne represije i medija, što i jeste logičan sled prioriteta u delovanju protiv ovog društvenog zla.

Grafikon 5: *Grafički prikaz percepcije faktora bitnih za prevenciju narkomanije*

U uporednom grafičkom prikazu uočljivo je da ne postoje značajna odstupanja između mlađe populacije i opšteg uzorka, ni po pitanju redosleda nabrojanih faktora, ni po njihovoj procentualnoj zastupljenosti u okviru pomenutih grupa. Ispitanici u opštem uzorku zaokruživali su prosečno 3,7 ponuđenih faktora. Istovremeno, studenti KPA označili su bitnim prosečno 4,15 faktora, više i od studenata drugih fakulteta (3,63) i od preostale mlađe populacije (3,59). Veći broj datih odgovora mogao je uticati i na činjenicu da su neki od ponuđenih faktora zastupljeniji u odgovorima studenata KPA, tako da su oni za 10% do 25% izraženiji u odnosu na zastupljenost u opštem uzorku. To su faktori prevencije koji se odnose na informisanje mladih, obrazovni sistem, delatnost represivnih organa, informisanje roditelja o štetnosti upotrebe PAS i uticaj medija. Ipak, dok bi se manja odstupanja mogla smatrati posledicom označavanja većeg broja faktora, odstupanja od 20% ili 25% sasvim jasno ukazuju na veća očekivanja studenata KPA u pogledu delovanja pomenutih faktora u pravcu prevencije ovog fenomena.

2.1.3. Bliski kontakt s narkomanijom

Dva pitanja koja su sledila u anketi odnosila su se na nešto neposredniji kontakt s fenomenom narkomanije. Naime, ispitanici su bili upitani da li lično poznaju nekoga za koga znaju da je korisnik neke od droga ili ju je u prošlosti koristio, a potom i da navedu da li su ikada bili u društvu neke osobe za koju su znali da je pod uticajem neke od droga. Na prvo pitanje potvrđan odgovor je dalo nešto manje od dve trećine ispitanika u opštem uzorku (62,8%), a na drugo nešto manje od polovine (46,5%), što je u svakom slučaju zabrinjavajući podatak. Ova činjenica, zapravo, najbolje ilustruje tvrdnju da narkomanija

nije zlo koje se dešava drugima, nego da je prisutna uvek i svuda, pa i u našem okruženju. Radi ilustracije ovog fenomena treba pomenuti da je još pre desetak godina procenjavano da na teritoriji Srbije ima 80.000 zavisnika od droge, od čega samo na teritoriji Beograda oko 35.000,²⁰ dok je upotreba droga u starijem osnovnoškolskom i srednjoškolskom periodu na nivou od 8% do 15%.²¹

U oba prethodno pomenuta slučaja moglo bi se pretpostaviti da su pozitivne odgovore dali mlađi ispitanici. Međutim, da narkomanija nije pojava skorijeg datuma, svedoči i činjenica da više od polovine ispitanika starijih od 30 godina (53,3%) poznaje nekoga ko konzumira ili je konzumirao PAS, kao i da je nešto više od trećine ispitanika iz ove starosne kategorije (35,2%) bilo barem jednom u društvu osobe za vreme dok je ona bila pod dejstvom PAS-a. U tom smislu, urađena je analiza metodom Spirmanove (Spearman), tzv. neparametarske korelacije, između starosti ispitanika i datih pozitivnih odgovora. Rezultati pokazuju da i kada je u pitanju odnos između: a) starosti ispitanika i poznavanja lica koja koriste ili su koristili neku od droga i b) starosti ispitanika i boravka s licem za kojeg je ispitanik znao da je pod uticajem droga, korelacija je na relativno niskom nivou ($\rho = 0,204$, odnosno $\rho = 0,201$). S druge strane, sasvim logično, vrednost korelacije između poznavanja osobe koja konzumira ili je konzumirala neku od droga i boravka ispitanika s takvom osobom je statistički vrlo značajna ($\rho = 0,554$) (tabela 1).

Tabela 1: Prikaz vrednosti Spirmanove korelacije između starosti ispitanika, poznavanja lica iz miljea korisnika PAS i prisustva u društvu takve osobe za vreme dok je bila pod uticajem PAS

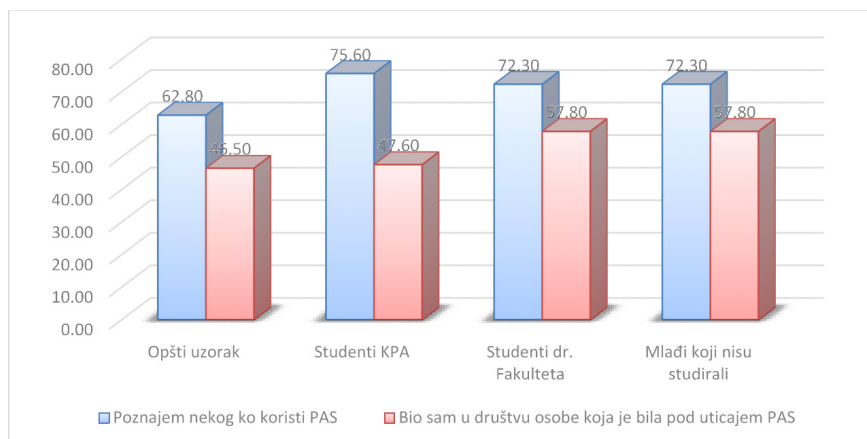
			starost	znam.nark	prisut.konz.
Spearman's rho	starost	Correlation Coefficient	1,000	,204**	,201**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000
		N	331	331	331
znam.nark.	znam.nark.	Correlation Coefficient	,204**	1,000	,554**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000
		N	331	331	331
prisut.konz.	prisut.konz.	Correlation Coefficient	,201**	,554**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.
		N	331	331	331

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

20 B. Ilić, Narkomanija mladih, *Godišnjak za psihologiju*, vol. III, br. 3/2004, str. 74.

21 B. Popović-Čitić, L. Bukvić, Obaveštenost učenika osnovnih škola o različitim aspektima upotrebe droga: implikacije za planiranje edukativnih preventivnih programa, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, vol. 13, br. 2/2014, str. 196.

S obzirom na specifičnu vrstu obrazovanja i kasnijeg poziva studenata KPA, bilo je zanimljivo istražiti da li se njihovi odgovori razlikuju od odgovora ostatka mlađe populacije. Uporedni prikaz dat je u grafikonu koji sledi.

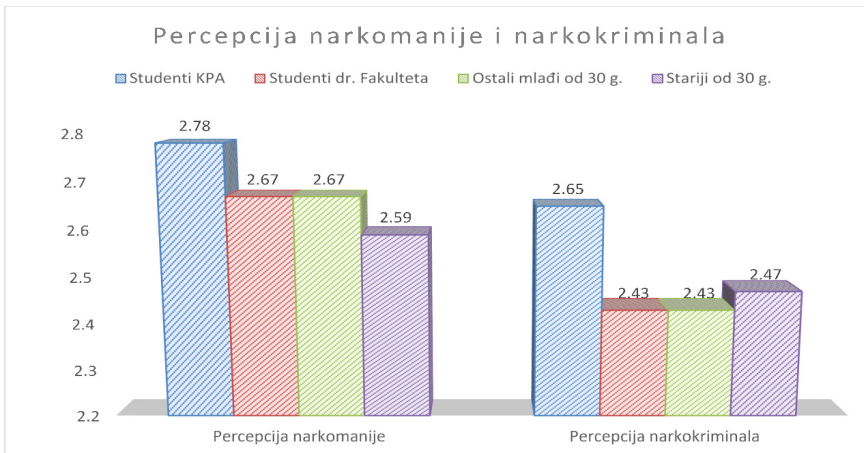
Grafikon 6: Prikaz percepcije faktora bitnih za prevenciju narkomanije

Iz iznetih podataka može se videti da studenti KPA za oko 5% više poznaju lica za koja znaju da su konzumenti ili su bili konzumenti PAS-a, ali isto tako i da su u 17% manje slučajeva bili u društvu takvih osoba. Ovi podaci sasvim se dobro uklapaju u profil njihovog budućeg zanimanja, imajući u vidu da se od studenata KPA očekuje dobro poznavanje lica iz vlastitog životnog okruženja, naročito onih koji bi se mogli označiti „problematičnim“, uz istovremeno udaljavanje ili barem suzdržavanje od aktivnosti koje su po svojoj prirodi nedozvoljene, a u budućnosti i efikasno delovanje u pravcu suzbijanja nelegalnih aktivnosti koje prate konzumiranje droga. Iz podataka iznetih u prethodnom grafikonu može se videti još jedna zanimljivost. Naime, ne postoje razlike u datim odgovorima na dva pomenuta pitanja u ostatku mlađe populacije, bez obzira na proces obrazovanja, što još jednom ukazuje na činjenicu da je narkomanija prisutna u svim slojevima i strukturama društva.

2.2. Percepcija narko-kriminala

Prvo u nizu pitanja u vezi s narko-kriminalom odnosilo se na iznošenje vlastitog stava ispitanika o stanju u ovoj oblasti u Srbiji. Ispitanici su svoj stav izražavali ocenom od 1 do 5. Ako se uzme da se ocenom 3 opisuje neutralan stav, mogli bismo reći da ispitanici opisuju stanje ugroženosti narko-kriminalom kao blago negativno. Naime, prosečna ocena koju su ispitanici dali ovom

prilikom bila je 2,45, što je za 0,18 lošije u odnosu na percepciju ugroženosti društva u Srbiji narkomanijom. Posmatrano po kategorijama ispitanika, prosečne ocene izgledaju ovako: a) studenti KPA 2,65, b) studenti drugih visokoškolskih ustanova 2,43, v) populacija mladih do 30 godina koji se nisu opredelili za visoko obrazovanje 2,43 i g) stariji od 30 godina 2,47 (grafikon 7). U ovom slučaju su studenti KPA i stariji od 30 godina dali prosečnu ocenu koja je viša od prosečne ocene opšteg uzorka, dok su preostale mlađe kategorije „obarale“ prosek. Upoređeni s percepcijom narkomanije, izneti podaci izgledaju ovako:

Grafikon 7: *Uporedni prikaz percepcije narkomanije i narko-kriminala izražen prosečnim ocenama po kategorijama ispitanika*

2.2.1. Faktori razvoja narko-kriminala

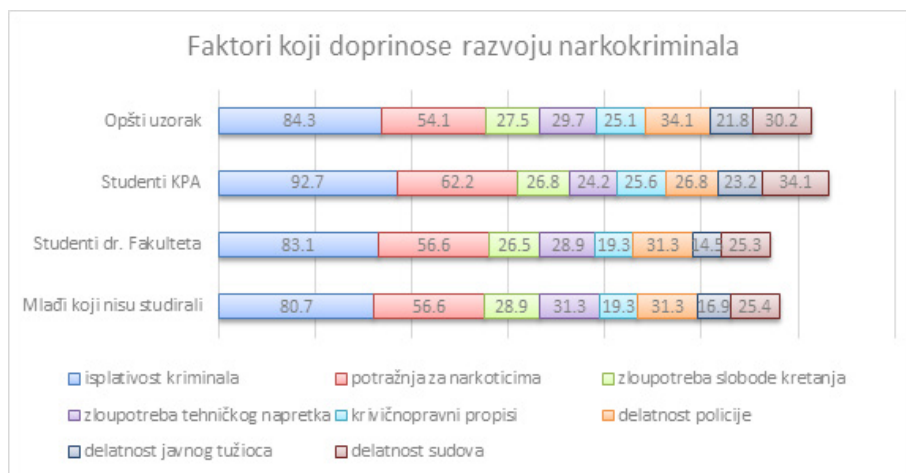
Upitani da iznesu do tri od ponuđenih faktora za koje smatraju da presudno doprinose aktuelnom stanju na polju narko-kriminala, ispitanici iz opšteg uzorka su se u najvećem broju (84,3%) opredelili za isplativost kriminala, tj. odnos između ostvarene zarade i rizika od krivičnog progona, odnosno izrečene kazne, dok se na drugom mestu nalazi potražnja za narkoticima na tržištu (54,1%) (grafikon 8). Sledi (neadekvatna) delatnost policije (34,1%) i sudova (30,2%), a onda zloupotreba tehnološkog napretka od strane kriminalnih organizacija²² (29,7%), zloupotreba slobode kretanja²³ (27,5%) i neadekvatni krivičnopravni propisi (25,1%). Prema stavu 21,8% ispitanika, bitnu ulogu u

²² Na primer, mobilne komunikacije, brza prevozna sredstva, mogućnosti lakog transportovanja robe na velike udaljenosti, bezgotovinski transfer novca i sl.

²³ Misli se na bezvizni režim, ukidanje granične kontrole na granicama država u okviru EU i sl.

aktuelnom stanju u oblasti narko-kriminala ima i neadekvatna delatnost tužilaštva, dok se jedna desetina (10,3%) izjasnila da svi navedeni faktori igraju podjednako bitnu ulogu u tom pogledu. Samo 0,6% ispitanika ponudilo je neki od faktora koji nisu bili ponuđeni na listi.

Kao i u prethodnim slučajevima, studenti KPA su zaokružili više ponuđenih faktora u odnosu na prosek, uz približno isti redosled zastupljenosti. Za ovu populaciju specifično je viđenje nižeg stepena odgovornosti policije u odnosu na opšti uzorak i ostale kategorije ispitanika, više izraženo kritičko mišljenje u odnosu na delatnosti javnog tužioca i suda, krivičnopravni okvir u ovoj oblasti, kao i nešto veća izraženost dva najzastupljenija faktora. Ovakvi rezultati mogli bi se u prvom slučaju objasniti (a) pristrasnošću, ali isto tako i (b) svešću stečenom tokom obrazovanja o (ograničenoj) ulozi policije u sistemu organa krivičnopravne represije kada je u pitanju narko-kriminal. S druge strane, ostala odstupanja od proseka lako bi se mogla videti kao posledica stečenih znanja²⁴ ili stereotipa svojstvenih pripadnicima policijske profesije.²⁵

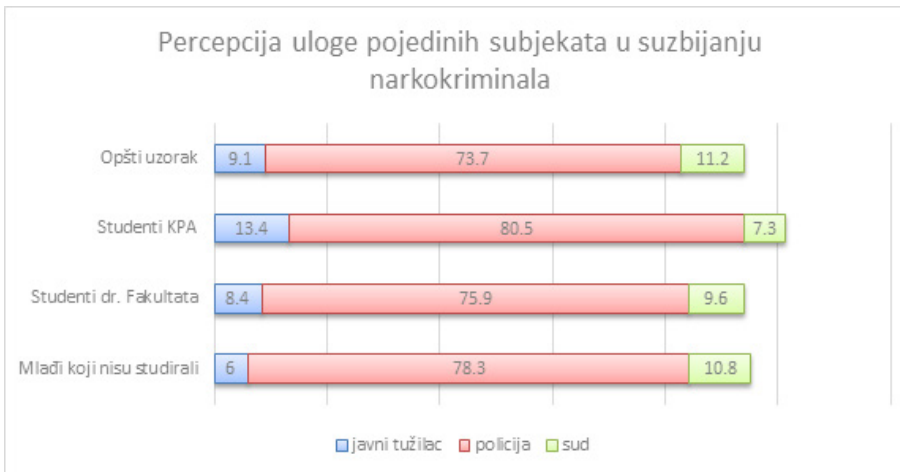
Grafikon 8: Percepcija faktora koji doprinose nastanku i perzistenciji narko-kriminala, prikazana po kategorijama ispitanika

²⁴ Na primer, vezano za krivičnopravni okvir.

²⁵ Na primer, viđenje po kojem su za loše stvari uvek „krivi oni drugi“, u ovom slučaju tužilačka i sudska branša.

2.2.2. Uloga pojedinih subjekata u suzbijanju narko-kriminala

Tokom ankete ispitanici su bili u prilici da ocene aktivnosti pojedinih subjekata na suzbijanju narko-kriminala, pri čemu je ubedljivi primat ponela policija. Naime, skoro tri četvrtine ispitanika (73,7%) ocenilo je policiju kao najaktivnijeg subjekta na planu suzbijanja narko-kriminala (grafikon 9). Ostali učesnici u ovom procesu vrednovani su daleko slabije. Naime, 9,1% ispitanika dalo je ovaj atribut tužilaštvu, 11,2% sudu, a 6% ispitanika smatralo je da je najaktivniji na tom polju neki drugi subjekat, koji nije naveden u upitniku. Očekivano, studenti KPA u tom pogledu imaju najpozitivniji odnos prema policiji, čak 6,8% iznad proseka. S druge strane, uočljivo je i da ostatak mlađe populacije ima poverenje u policiju veće od prosečnog, pri čemu mladi s nižim obrazovnim ambicijama nešto više (2,2%, odnosno 4,8% u odnosu na opšti uzorak). Interesantno je primetiti i da su sve kategorije ispitanika percipirale kao značajniju ulogu suda u borbi protiv narko-kriminala u odnosu na tužilaštvo, izuzev studenata KPA kod kojih taj odnos ide značajnije u korist tužilaštva. I u ovom slučaju može se pretpostaviti da je to posledica saznanja vezanih za međusobni odnos subjekata borbe protiv kriminala, stečenih tokom pohađanja nastave iz predmeta krivičnopravne oblasti i uže stručnih predmeta.

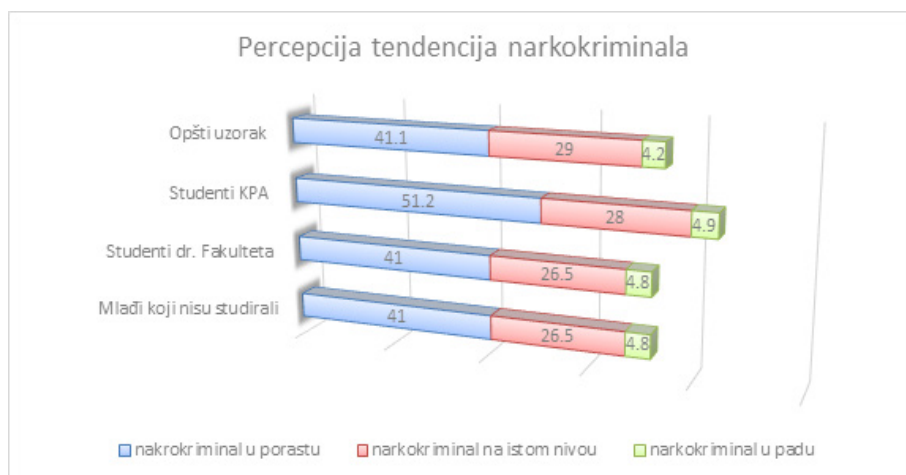

Grafikon 9: Percepcija uloge pojedinih subjekata u borbi protiv narko-kriminala, prikazana po kategorijama ispitanika

2.2.3. Tendencije u kretanju narko-kriminala

Upitani da iznesu svoje mišljenje o tendencijama u kretanju narko-kriminala, više od dve petine ispitanika iz opšteg uzorka (41,1%) navelo je da smatra da ovaj fenomen beleži rast u našem društvu u prethodnih desetak godina, dok 29% smatra da je ta vrsta kriminala na približno istom nivou (grafikon 10). Samo 4,2% ispitanika smatra da je narko-kriminal u padu, dok je četvrtina ispitanika (25,4%) rekla da nema predstavu o tome. Zanimljivo je da gotovo sve kategorije ispitanika, izuzev studenata KPA, imaju gotovo isti pogled na aktuelno stanje u ovoj oblasti. U kategoriji studenata KPA je za oko 25% veći broj ispitanika (u odnosu na opšti uzorak) koji smatraju da je narko-kriminal u porastu, dok su ispitanici koji su se opredelili za druge odgovore (stagnacija, odnosno pad) na približno istom nivou kao i u opštem uzorku.

Kao i u ostalim pitanjima, ovde se radi o subjektivnom stavu ispitanika. Ipak, broj otkrivenih krivičnih dela narko-kriminala i količine zaplenjenih narkotika su egzaktne kategorije, te bi se, teoretski gledano, poređenjem statističkih pokazatelja o otkrivenim krivičnim delima iz ove oblasti i zaplenama narkotika moglo proveriti da li iznete percepcije odgovaraju stvarnom stanju.

Grafikon 10: Prikaz percepcije aktuelnog stanja u oblasti narko-kriminala

U razmatranjima ovog pitanja trebalo bi imati u vidu specifičnosti dela narko-kriminala, kao „dela bez žrtava“, u kojima ne postoji oštećeni u klasičnom krivičnom pravnom smislu i kojima, sledstveno tome, nijedan od učesnika nema potrebu da delo prijavi. Bukelić govori da upravo ta činjenica čini ovu vrstu kriminala bogatim, neiscrpnim i kreativnim modelom kriminalnog ponaša-

nja.²⁶ Dela ostaju daleko od očiju javnosti, te samo statističko uvećanje broja može biti rezultat uvećanja represivne aktivnosti, činjenice da se o tom fenomenu sve više govori u javnosti, odnosno da se fokus istraživanja stavlja i na tu oblast, najčešće pod pritiskom javnosti na političku elitu i više pozicionirane strukture u policiji i pravosuđu. Dakle, samo uvećanje broja krivičnih dela i zaplena narkotika ne mora nužno značiti da se takva dela više vrše, nego da se samo više otkrivaju. Naravno, represivna delatnost ima i povratno dejstvo, u smislu preventivnog delovanja usled povećanja rizika, što se, opet, može odraziti na nešto manju ponudu narkotika na tržištu, samim tim i na veću cenu i sl.

U uvodnom delu već je pomenuto da je u 2012. godini na globalnom nivou zabeležen trend porasta broja krivičnih dela vezanih za krijumčarenje narkotika, nakon relativno mirnog perioda od 2003. do 2007. godine, trenda rasta od 2008. do 2010. i smanjenja broja dela u 2011. godini.²⁷ Kada je u pitanju nacionalni nivo, može se primetiti da je broj zaplena u poslednjih dvadesetak godina najpre pokazivao konstantan rast, a zatim, u poslednjih deset godina relativnu stabilizaciju na broju od oko 5.000 do 6.000 na godišnjem nivou, uz oscilacije u količini zaplenjenih narkotika.²⁸ Ipak, količina zaplenjenih narkotika u 2012. godini bila je za preko 70% veća nego u 2011. godini,²⁹ a u 2013. godini više nego dva puta veća u odnosu na količinu zaplenjenu 2011.³⁰ Otuda bi se na neki način i percepcija ispitanika o uvećanju obima narko-kriminala, odnosno njegovom perzistiranju na istom nivou (ukupno preko 70% ispitanika) mogla oceniti kao zasnovana na realnim činjenicama.

Zaključak

Rezultati do kojih se došlo tokom sprovođenja ovog istraživanja govore u prilog činjenici da građani Srbije ne ocenjuju kao povoljno stanje ugroženosti društva narkomanijom i narko-kriminalom. Na skali od 1 do 5 te ocene su ispod neutralnih, odnosno prosečna ocena je u prvom slučaju 2,63, a kada se govori o narko-kriminalu 2,45. Mlađa populacija daje ocenu nešto višu od prosečne, dok je populacija ispitanika starijih od trideset godina više kritički nastrojena u tom smislu. Studenti Kriminalističko-polijske akademije izdvajaju se iz proseka kao poseban entitet, sa nešto pozitivnijim ocenama (2,78). Ispitanici iz ove grupe imaju generalno pozitivniji stav i kada su u pitanju pro-

26 J. Bukelić, *Droga – mit ili bolest*, Beograd, str. 295.

27 Ujedinjene nacije, *World drug report 2014*, New York, 2014, str. 20.

28 D. Vukosavljević, *Policija potiskuje dilere*, Dnevni list „Politika“, objavljeno 15. oktobra 2014.

29 Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, 2013, *Najznačajniji rezultati MUP-a u 2012. godini – izveštaj*, str. 1, dostupno 25. februara 2015. godine na: www.mup.gov.rs/cms/resursi.nsf/rezultati2012.doc.

30 Videti: D. Vukosavljević, *Policija potiskuje dilere*, Dnevni list „Politika“, objavljeno 15. oktobra 2014.

cene po drugim osnovima, što bi se moglo objasniti različitim faktorima, kao što su npr. sticanje odgovarajućih znanja tokom studiranja, naročito iz oblasti krivičnopravnih i kriminalističkih predmeta, ali i mogućom pristrasnošću ili usvajanjem stereotipa specifičnih za policijsku profesiju. Ipak, u nedostatku čvršćih, naučno potkrepljenih činjenica, opservacije u tom pogledu završice se na konstatovanju posebnosti u odnosu na preostale kategorije ispitanika iz mlađih kategorija i ukazivanju na potrebu daljeg istraživanja profila studenata KPA, u cilju dobijanja egzaktnog objašnjenja.

Kao najznačajniji uzroci narkomanije u opštem uzorku prepoznati su nefunkcionalna porodica (skoro dve trećine ispitanika) i neadekvatan rad s decom u obrazovnom sistemu (više od polovine ispitanika). Sledi set faktora vezanih za društveni uticaj medija, krivičnopravnu regulativu i represivni državni aparat, a na začelju se nalazi zdravstveni sistem. S druge strane, kada se govorilo o faktorima prevencije, ubedljivo najviše ispitanika (preko 70%), po mišljenju autora sasvim opravdano, izjasnilo se o boljem informisanju mladih o štetnosti psihoaktivnih supstanci, kao ključnom faktoru prevencije. Na uporednom prikazu percepcije uzroka narkomanije i faktora prevencije moglo se videti da ispitanici na ovom planu najviše „okrivljuju“, ali najviše i očekuju od porodice, zatim obrazovnog sistema, organa krivičnopravne represije i medija, što i jeste logičan sled prioriteta u delovanju protiv ovog društvenog zla. Redosled ključnih faktora uglavnom je isti i kod ispitanika iz reda studenata KPA, s tim što se u ovom slučaju uočava apostrofiranje uloge porodice, obrazovanja i medija, s obzirom da su odgovori koji se odnose na pomenute oblasti za 10% do 25% učestaliji kod ove kategorije ispitanika.

Kao ključan faktor razvoja i perzistiranja narko-kriminala građani u Srbiji su videli u prvom redu isplativost narko-kriminala (čak 84,3% ispitanika) i potražnju za narkoticima na tržištu (54,1%). Navedeni stavovi sasvim jasno govore u prilog činjenici da se narko-kriminal doživljava kao vrsta „biznisa“, što on zaista i jeste s obzirom da su njegovi vinovnici najčešće oportunisti koji nastoje da, koristeći slabosti sistema krivičnopravne represije i prilike na tržištu, ostvare što veći profit. Za sve ostale faktore pojedinačno izjasnilo se po manje od jedne trećine ispitanika. Za studente KPA u tom pogledu specifično je viđenje nižeg stepena odgovornosti policije u odnosu na opšti uzorak i ostale kategorije ispitanika, više izraženo kritičko mišljenje u odnosu na delatnosti javnog tužioca i suda, relevantan krivičnopravni okvir, kao i nešto veća izražena dva prethodno pomenuta najzastupljenija faktora.

Od navedenih subjekata koji učestvuju u suzbijanju narko-kriminala, najveću podršku ispitanici su dali policiji, s obzirom na činjenicu da je skoro tri četvrtine ispitanika iz opšteg uzorka označilo policiju kao najaktivniji faktor na planu suzbijanja narko-kriminala. Slede javno tužilaštvo (9,1%) i sud (11,2%). I u ovom slučaju veću podršku policiji dali su mlađi ispitanici. Studenti KPA,

sasvim očekivano, imaju najpozitivniji odnos prema policiji, 6,8% iznad proseka. S druge strane, uočljivo je i da ostatak mlađe populacije ima poverenje u policiju veće od prosečnog (2,2% u odnosu na opšti prosek), pri čemu nešto više mladi s nižim obrazovnim ambicijama (4,8% u odnosu na opšti uzorak).

Kada se govori o tendencijama u kretanju narko-kriminala, treba istaći da više od dve trećine ispitanika smatra da narko-kriminal ima tendenciju rasta u poslednjih desetak godina ili da se kreće na približno istom nivou, dok je broj studenata KPA koji smatraju da postoji rast za oko 25% veći od vrednosti u opštem uzorku. Zvanični podaci govore da na globalnom planu narko-kriminal beleži uglavnom tendenciju rasta ili perzistiranja na istom nivou, dok su smanjenja parametara u pojedinim godinama više incidentalne prirode. Takođe, i na teritoriji Republike Srbije narko-kriminal je, statistički gledano, beležio konstantan rast od početka devedesetih do prvih godina novog milenijuma. Nakon toga broj zaplena se održavao na uglavnom istom nivou, s tim što su se menjale droge koje su imale primat u masi ukupnih zaplena. Ukoliko se imaju u vidu navedeni parametri, moglo bi se reći da su stavovi ispitanika o uvećanju obima narko-kriminala, odnosno njegovom perzistiranju na istom nivou, zasnovani na realnim pokazateljima.

Literatura

1. Bukelić, J; *Droga – mit ili bolest*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1998.
2. Dickov, A; Jovišević, O., Đurović, D; Informisanost roditelja kao faktor prevencije narkomanije, *Bezbednost*, vol. 45, br. 6/2003.
3. Ilić, B; Narkomanija mladih, *Godišnjak za psihologiju*, vol. III, br. 3/2004.
4. Kilibarda, B. i sar.; *Nacionalno istraživanje o stilovima života stanovništva Srbije – osnovni rezultati o korišćenju psihoaktivnih supstanci i igrama na sreću*, Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“, Beograd, 2014.
5. Lajić, O; Ivanović, Z; Drug addiction, police and narcotic based crimes, *NBP – Journal of criminalistics and law*, vol. 14, br. 2/2009.
6. Marinković, D; Narkodelikti kao težak oblik kriminala, objavljeno u: *Teški oblici kriminala*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 2004.
7. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije: *Najznačajniji rezultati MUP-a u 2012. godini – izveštaj*, dostupno 25. februara 2015. godine na www.mup.gov.rs/cms/resursi.nsf/rezultati2012.doc.
8. Mc Bride, D. C; Vander Waal, C. J; Terry-Mc Elrath, Y. M; *The Drugs-Crime Wars: Past, Present, and Future Directions in Theory, Policy, and Program*

Interventions, *Enhancing Policy and Practice – The Annual Conference on Criminal Justice Research and Evaluation*, 2002.

9. Mc Conville, M; A global war on drugs: Why the United States should support the prosecution of drug traffickers in the international criminal court, *The American Criminal Law Review*, vol. 37, br. 1/2000.
10. Nikolić, G; Maloletni učinioci krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama, *NBP – Žurnal za kriminalistiku i pravo*, vol. 20, br. 1/2015.
11. Otašević, B; Prodaja droge na lokalnom nivou – sa osvrtom na suzbijanje narkomanije na području PU za grad Beograd, *Bezbednost*, vol. 50, br. 1–2/2008.
12. Popović-Čitić, B; Bukvić, L; Obaveštenost učenika osnovnih škola o različitim aspektima upotrebe droga: implikacije za planiranje edukativnih preventivnih programa, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, vol. 13, br. 2/2014.
13. Savet Evrope, *Izveštaj o stanju organizovanog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Evropi*, Savet Evrope, Strazbur, 2006.
14. Ujedinjene nacije: *World drug report 2014*, UNODC Vienna, New York, 2014.
15. Vlada Republike Hrvatske; *Izvešće o provedbi nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe opojnih droga Republike Hrvatske u 2004. godini*, Ured za suzbijanje zlorabe opojnih droga, Zagreb, 2005.
16. Vukosavljević, D; *Policija potiskuje dilere*, Dnevni list „Politika“, objavljeno 15. oktobra 2014.

PERCEPTION OF DRUG ADDICTION AND NARCOTICS BASED CRIME IN THE GENERAL POPULATION IN SERBIA AND AMONG STUDENTS OF THE ACADEMY OF CRIMINALISTICS AND POLICE STUDIES

Oliver Lajić³¹

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: It is obvious that drug addiction and drug crime are the phenomena of the past, the present and the future. Any serious intentions to fight these phenomena assume serious research in

31 Assistant Professor; oliverlajic@gmail.com

order to observe the possible directions for future action of a wide range of entities involved in the fight against these social evils. In this sense, this paper presents the data from surveys completed in early 2015, on a sample of 413 respondents, related to the perception of threat of drug addiction and drug-crime to the society in Serbia. The authors of the research dealt with the respondents' views regarding the causes of drug abuse, the factors that may affect its reduction, as well as the causes of drug trafficking, the current trends and important factors for its control, with special reference to the police as an active participant in this process. The studied sample included, among others, 82 students of the Academy of Criminalistics and Police Studies based in Belgrade, in order to compare possible differences in attitudes within the general population and those who have been chosen to become police officers in the future. They used descriptive statistics and method of correlation. The research results showed that the students of the ACPS can be allocated as a separate entity, given that their views differ from the views of others respondents in the general sample, as well as the other respondents of the younger population. Specifically, the students of the ACPS have a more positive attitude when it comes to the perception of threat of drug addiction and the drug trafficking to the Serbian society, with more expressed critical attitude towards the educational system and the media, and followed by higher expectations from family in general in order to combat this social evils. Also, they are characterized by slightly favoring the role of police in fighting drug trafficking, with more accented perceptions of drug trafficking growth in the previous period of time compared to other respondents.